

ביאורים

המהר"ל מביא הסבר ראשון ליחס בין בית ראשון וסיבות החורבן שלו - שלוש העבירות, ובין בית שני לסיבות החורבן שלו - שנאת חינם.

ביחס לקב"ה אמרו חז"ל: 'לית אתר פנוי מיניה' דהיינו, אין מקום שהקב"ה לא נמצא בו. כל מקום בעולם, אף הנראה בעינינו רחוק מלהיות ראוי שייקרא שם ה' עליו, סוף סוף, קשור הוא לבורא עולם. עם זאת, ישנם מקומות בהם הקב"ה החליט להשרות את שכינתו, דהיינו להראות את השגחתו ומציאותו בהם, יותר ממקומות אחרים. השגחת ה' הייתה ניכרת הן בשכיחותם של נבואה וניסים, והן בהצלחה רוחנית וגשמית.

על אף שגם המקומות הנמוכים רוחנית, מתקיימים מכוחו של הקב"ה, תיתכן השראת שכינה, רק במקום קדוש. בחוץ לארץ, לדוגמה, אין השראת שכינה ונבואה, כיוון שאין בה קדושה כמו בארץ ישראל. מדוע? במציאות של טומאה אין הקב"ה משרה את שכינתו (כמובן שגם כאשר אין 'טומאה' הרי שצריך להכנה מצד האדם לקבלת השכינה). הקב"ה הוא הנותן חיים לעולם וטומאה זה מצב של ניתוק מהחיים, כפי שאנו מכירים מטומאת מת (שהוא אב לכל הטומאות האחרות). כאשר מתנתקים מהקב"ה, נוצר מצב של טומאה שבו הקב"ה לא מגלה את כבודו. על אף שמי שעבר ורצח אדם, יוכל לאכול מעשר שני המצריך אכילה בקדושה כיוון שהוא אינו טמא בטומאת הגוף, הרי שאנו מכירים במעשה העבירה הזו, כמטמא את הנפש, וגם בטומאה כזו אין הקב"ה שורה.

שלוש עבירות אלו, עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים, נקראות 'טומאה'. עבירות אלו, בשל חומרתן ויצרות מצב של טומאה ומביאות להסתרת כבוד שמים, ולמייעוט השראת שכינה (כל עבירה בתחום אחר - כפי שנלמד בהמשך הפרק). לכן בבית המקדש הראשון, שבו הייתה השראת שכינה, היו אלה העבירות שהיו נידוד למהות הבית, וכאשר העם כולו נכשל בהם, נחרב הבית.

חז"ל אמרו שחמישה דברים חסרו בבית שני, ביניהם גילוי שכינה. מה אם-כן הייתה מעלת בית שני? אומר המהר"ל, מעלת בית המקדש השני הייתה התאחדות עם ישראל על ידו. הבמות היו אסורות ולעם היה מרכז אחד לעלות אליו ולהקריב בו. העבודה לאלוהים אחד ובאופן אחד איחדה את העם. כשהחלה שנאת חינם ליצור פירושים בעם, כבר לא היו ראויים יותר למקום שיאחד אותם, כיוון שכל מעלת בית שני הייתה האחדות. משנפגעה האחדות נפגעה סיבת קיומו, לכן חרב המקדש.

הרחבות

• אחדות ישראל בדרך אחת של עבודת ה'

וּנְאָסְרוּ הַבָּמוֹת, שְׁלֹא הָיָה פְּרוּד וְחִלּוּק בִּישְׂרָאֵל. על פי המהר"ל נאסרו הבמות מזמן שנבנה בית המקדש כדי לאחד את עם ישראל. הרב יהושע בכרך מצא רמז להבנה זו בלשון התורה ביחס לאיסור במות: "לא תעשו ככל אשר אנחנו עושים פה היום איש כל הישר בעיניו" [דברים יב, ח] שמזכירה את הפסוק החוזר בפרקים האחרונים של ספר שופטים: "בימים ההם אין מלך בישראל איש הישר בעיניו יעשה" [יז, יח; א, כא, כה]. כפי שהיעדרו של המלך גורם לפגיעה באחדות ישראל, כך גם הבמות גורמות לכך שאין מרכז שמאחד את עם ישראל [מן הרמתיים צופים, עמ' 13]. בית המקדש מאחד את עם ישראל סביב עבודת ה', ואילו המלך מרכז את עם ישראל מהצד הלאומי. עיקרון זה שאחדות ישראל צריכה לבוא לידי ביטוי בעבודת ה', כלולה לפי הנצי"ב בציווי התורה "בנים אתם לה' אלהיכם לא תתגודדו" [דברים יד, א] שדרשו אותו חז"ל: "לא תעשו אגודות אגודות" כלומר, בדרך עבודת ה' אין להיחלק לכתות שונות [בבמות יג]: "הקדים הכתוב טעם בנים אתם לה' לאזהרה שלא תעשו אגודות אגודות, כיוון שאתם בנים לה' על כן אין ראוי שיתראה שנפרדים אתם במנהג השייך לתורתו, דטבע הבנים להיות הולכים בדרך אחד" [העמק דבר, שם]. עם ישראל צריך להיראות מאוחד בדרכי עבודת ה' שלו, משום שבכך ניכר שהם בנים למקום, שכן דרכם של בנים להתנהג באותה הדרך.

וּפְרוּשׁ אֲשֶׁר הוּא לְפִי פְּשׁוּטוֹ, כִּי מִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן הָיָה הַשְּׂכִינָה בִּינֵיהֶם, וְזֶהוּ מַעֲלַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ רִאשׁוֹן, שֶׁהָיָה מִיָּחִיד בְּמַעֲלָה שֶׁהֵיְתָה הַשְּׂכִינָה שׁוֹרָה בּוֹ. וְלִפְיֶךָ חֲרָבָן שְׁלֹו כְּאֲשֶׁר לֹא הָיָה רְאוּי שֶׁתִּשְׁרָה שְׂכִינָה בִּינֵיהֶם, וְהֵינּוּ כְּשִׁטְמָאוֹ אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְאִין הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שׁוֹרָה בְּתוֹךְ טְמָאתָם, 'אם לא כְּאֲשֶׁר הָיָה הַחֲטָא בְּשׁוֹגֵג, וְאֵין כְּתִיב (ויקרא טז, טז): וְכֵן יַעֲשֶׂה לְאַהֲלֵךְ מוֹעֵד הַשְּׂכִינָה אִתָּם בְּתוֹךְ טְמָאתָם. וְאֵלוֹ ג' חֲטָאִים נִקְרְאוּ טְמָאָה, כְּדָאִיתָא בְּמִסְכַּת שְׁבוּעוֹת בְּפֶרֶק קָמָא (ו, ב): וְכִפֹּר עַל הַמִּקְדָּשׁ מִטְּמָאוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (ויקרא שם), יֵשׁ לִי לְהִבְיֵא בְּעֵנֶיךָ זֶה עֲבוֹדָה זָרָה, גְּלוּי עֲרִיּוֹת, שְׁפִיכוֹת דָּמִים. עֲבוֹדָה זָרָה, דְּכָתִיב (ויקרא כ, ג): לְמַעַן טַמְא אֶת מִקְדָּשִׁי. גְּלוּי עֲרִיּוֹת, דְּכָתִיב (ויקרא יח, כ): וְלֹא תַעֲשׂוּ מִכָּל הַתּוֹעֵבוֹת וְלֹא תִטְמְאוּ בְּכָל אֱלֹהִים. שְׁפִיכוֹת דָּמִים, {דְּכָתִיב} (במדבר לה, לד): וְלֹא תִטְמְאוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי שׁוֹכֵן בָּהּ. וְלִפְיֶךָ בְּשִׁבִיל אֵלוֹ ג' טְמָאוֹת חָרַב הַבַּיִת. אֲבָל מִקְדָּשׁ שְׁנִי, שְׁלֹא הֵיְתָה הַשְּׂכִינָה שׁוֹרָה בּוֹ כְּמוֹ בְּמִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן, וְלִפְיֶךָ לֹא נִחְרַב בְּשִׁבִיל אֵלוֹ ג' עֲבֻרוֹת.

אֲבָל מַעֲלַת מִקְדָּשׁ שְׁנִי הָיָה מִחֲמַת יִשְׂרָאֵל עֲצָמָם. וְדָבָר זֶה בְּרוּר, כִּי יִשְׂרָאֵל הֵם מִתְאַחֲדִים עַל יְדֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁהָיָה לָהֶם כֶּהֵן אֶחָד, מִזְבֵּחַ אֶחָד, וְנֶאֱסְרוּ הַבָּמוֹת, שְׁלֹא הָיָה פְּרוּד וְחִלּוּק בִּישְׂרָאֵל. וְהַדְּבָר הַזֶּה מְבֹאָר, וְעוֹד יִתְבָּרַר בְּפֶרֶק שְׂאֵחַר זֶה. לִכְךָ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ עַל יְדוֹ הֵם אֶמְנָה אַחַת שְׁלֵמָה, וּמִפְּנֵי כֵךְ נִחְרַב הַבַּיִת בְּשִׁבִיל שְׁנֵאת חֲנָם, שֶׁנֶּחֱלַק לְבָבָם, וְהָיוּ מִחֻלְקִים, וְלֹא הָיוּ רְאוּיִים לְמִקְדָּשׁ, אֲשֶׁר הוּא הַתְּאֲחָדוּת יִשְׂרָאֵל. וּפְרוּשׁ פְּשׁוּטוֹ הוּא.

לפי פשוטם של דברים נראה לפרש, שבבית המקדש הראשון היתה שכינה שרויה ביניהם, חזו היתה מעלתו של בית המקדש הראשון. לכן חורבנו היה בשעה שלא היו ראויים שתשרה השכינה ביניהם, כאשר טמאו את המקדש. כי אין השכינה שורה במקום הטומאה, אלא אם החטאים גורמי הטומאה נעשים בשוגג. כאשר החטאים נעשים בשוגג אין השכינה מסתלקת, ועל זה נאמר: וכן יעשה לאוהל מועד השוכן אצלם בתוך טומאתם. שלושת החטאים: עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים נקראים טומאה, כמו שאמרנו בפרק ראשון של מסכת שבועות על הפסוק: וכפר על המקדש מטומאות בני ישראל, ודרשו שבפסוק זה כלולים שלושת העבירות. עבודה זרה נקראת טומאה שנאמר: למען טמא את מקדשי. גילוי עריות נקרא טומאה שנאמר: ולא תעשו מכל התועבות ולא תטמאו בכל אלה. ושפיכות דמים נקרא טומאה שנאמר: ולא תטמאו את הארץ אשר אני שוכן בה. לכן בגלל שלושת עבירות אלו חרב בית המקדש. אבל בית המקדש השני, שלא היתה השכינה שרויה בו, לא חרב בגלל עבירות אלו.

מעלת הבית השני היא מפני עם ישראל. ברור שעם ישראל מתאחד על ידי המקדש, שהיה להם כהן גדול אחד, מזבח אחד, ונאסרה הקרבה בבמות. דבר זה ברור ועוד יתברר בפרק הבא. מאחר ובית המקדש מאחד את ישראל לאומה אחת, לכן כאשר היתה שכינה שנאת חינם, שחלק לבם והיו מחולקים ביניהם, לא היו ראויים למקדש המאחד את ישראל. זהו פירוש פשוט.

יחוד בית ראשון
השראת שכינה.
יחוד בית שני
אחדות עם
ישראל

